

SAMED BEHRENGİ

DÜNYAYI KÜÇÜK
KARABALIKLAR
KURTARACAK

ŞULE AKŞUN

DESTEK YAYINLARI: 1315
BİYOGRAFİ: 18

**ŞULE AKŞUN / SAMED BEHRENGİ - DÜNYAYI KÜÇÜK KARABALIKLAR
KURTARACAK**

Her hakkı saklıdır. Bu eserin aynen ya da özet olarak hiçbir bölümü, yayınevinin yazılı izni alınmadan kullanılamaz.

İmtiyaz Sahibi: Yelda Cumalıoğlu
Genel Yayın Yönetmeni: Ertürk Akşun
Yayın Koordinatörü: Özlem Esmergül
Editör: Devrim Yalkut
Kapak Tasarım: İlknur Muştu
Sayfa Düzeni: Cansu Poroy
Sosyal Medya-Grafik: Tuğçe Budak - Mesud Topal

Destek Yayınları: Temmuz 2020
Yayıncı Sertifika No. 13226

ISBN 978-605-311-928-9

© Destek Yayınları
Abdi İpekçi Caddesi No. 31/5 Nişantaşı/İstanbul
Tel. (0) 212 252 22 42
Faks: (0) 212 252 22 43
www.destekdukkkan.com
info@destekyayinlari.com
facebook.com/DestekYayinevi
twitter.com/destekyayinlari
instagram.com/destekyayinlari

Deniz Ofset – Nazlı Koçak
Sertifika No. 40200
Maltepe Mahallesi
Hastane Yolu Sokak No. 1/6
Zeytinburnu / İstanbul

“BİR IŞIK NE DENLİ
CILIZ OLURSA OLSUN
YİNE DE AYDINLIKTIR.”

SAMED BEHRENGİ
DÜNYAYI KÜÇÜK
KARABALIKLAR
KURTARACAK

ŞULE AKŞUN

Eylül 1997
Bağlıca Köyü, Bozova, Urfa

Hava kararmak üzere... Günün son ışıkları vuruyor içeriye. Gölgeler uzuyor. İki bavul duruyor odanın bir köşesinde. Biri kitap ve kaset dolu... Zor kapatıldığı her halinden belli... Yanlardan şişmiş, şekli bozulmuş. Diğerinde giyim kuşam var. Yere gelişigüzel atılmış döşekte oturan genç kız, odanın bir yanına yığılmış, yüksekliği neredeyse tavana ulaşan buğday yığınınına bakıyor. “Fare doludur burası, buğday varsa fare de vardır” diye geçiriyor içinden. Tiksintiyle karışık bir ürperti esip geçiyor yüreğinden. Evlerin bahçelerinden kopup gelen köpek sesleridir asıl ürküten onu. Oldum olası köpeklerden korkar. “Bağlamışlardır nasıl olsa. İsteseler de gelemezler buraya. Hem gelseler de içeriye nasıl girecekler?” deyip teselli ediyor kendini.

Ne müzik dinleyebiliyor ne de kitap okuyabiliyor. Elektrik yok. Daha doğrusu var da yok. Atatürk Barajı

yapılı beş yıl olmuş. Köyler bir gün aydınlıksa, üç gün karanlıkta.

Döşeğe uzanıyor sırtüstü. Gözleri kerpiç tavan-daki son ışık kırıntısında. Birazdan o da silinecek. Uyumak için ne kadar erken bir saat oysa. İnsanoğlu geceyi ısıtmayı başardığı gün, doğanın ona dayattığı “Şimdi yatacaksın!” zorundan koparmıştı kendini. Gece de ayaktaydı artık.

Gözlerini yumdu sıkıca. Kulağı dışarda, uyumaya çalıştı. Buraya gelerek iyi etmiş miydi, artık emin değildi. Zahire gibi ambara tıkmışlardı onu da. Tek göz odaya razıydı oysa. İlk kez evinden bu denli uzaktaydı.

Şanlıurfa'ya atandığını öğrendiği gün, haritaya bakmıştı hemen. Bir uçtan öteki uca demişti. Gitmeli miydi? Urfa hakkında ne biliyordu? Güneydoğu Anadolu'nun Kurtuluş Savaşı'nda kahramanlık göstermiş bir kentiydi. Şanlı'ydı bu yüzden. Suriye'yle sınırdı. Hepsi bu...

Telefona sarılmış babasıyla konuşmuştu. Gitmeli miydi? Elbette gitmeliydi. Urfa memleketin toprağı değil miydi? Orada yaşayan çocukların da öğrenmeye ihtiyacı vardı.

“Sen kaçarsan ben kaçarsam kim gidecek oralara?” diye sorduğunda hık mık etmiş cevap verememişti.

İstiklal Caddesi'nde amaçsız dolaşmış, sonra da M. Kitabevi'nde çalışan arkadaşını görmeye gitmişti. Ayaküstü konuyu açmış, bir yol göstermesini istemişti. Fakat müşteri yoğunluğundan konuşamamışlardı bir türlü. Arkadaşı giderse başına gelecekleri özetlemişti birkaç cümleyle. Sonra da gitmezse olacakları... En sonunda “İki ucu boklu değnek Nesrin!” deyip kestirip atmıştı konuyu.

Caddeye çıkıp eve doğru yürüdü. Birden alkışlar sloganlar birbirine karıştı. Nereden çıktığını anlayamadığı elli altmış kişilik bir grup, ellerinde pankartlar bağırıyorlardı.

“Savaşa hayır!” diyorlardı. Birinin elindeki pankartta “Vicdani ret... Askere gitmiyoruz!” yazılıydı. Göstericilerin hepsi erkekti.

Doğudan gelen asker cenazelerini düşündü. Bayrağa sarılı cenazelerin başında ağlaşan insanların çaresizliklerini hatırladı. Bunlardan biri kendi kardeşi de olabilirdi. Her gün bir sürü genç ölüyordu. Derin bir acı hissetti. Geçen gün öldürülen bir köy korucusunun resmini görmüştü gazetede. Ağzına bir tomar para sıkıştırılmıştı. Hemen altında, öldürülen bir öğretmeninin haberi vardı. Korkmuştu. Bir an önce eve ulaşmak için adımlarını hızlandırmıştı.

Sabaha kadar döndü durdu yatakta. Gecede büyüyen sesleri dinledi, anlamlandırmaya çalıştı. Güneşin ilk ışıkları vurup da aydınlanınca ortalık, rahatladı biraz. Bir gece daha kalamazdı burada. “Ya başka bir yer bulurlar ya da dönerim İstanbul’a” dedi. Dönmek için sebep arıyordu zaten.

Kapı çalındı biraz sonra. Kalktı üstünü başını düzeltti. Kapıda dokuz on yaşlarında bir çocuk duruyordu. Hiç konuşmadan elindeki tepsiyi uzattı. “Bu ne böyle?” diye sorunca, “Kahvaltıdır” dedi çocuk. Sonra hiçbir şey söylemeden geldiği gibi gitti. Yufka ekmeğin arasına bir parça çökelek koyup dürüm yapmışlardı. Bir bardak da çay vardı. Dürümü bir kenara itti. Çayı aldı bir yudum içti. Bir sigara yaktı. Derin bir soluk çekti. “Ne yapacağım ben şimdi?” dedi. Verecek bir cevabı yoktu.

Yeni atanan öğretmenleri yatılı bölge okuluna toplamış, eğitim vermişlerdi geçen hafta. Kürsüde anılarını anlatan yaşlıca bir öğretmen, konuşmasının bir yerinde heyecanlanmış, “Bizler eğitim ordusunun yılmaz birer neferiyiz!” demişti. “Çocuklara bilgi aşılama için savaşağız. İmkânsızı başaracağız. Yoktan var edeceğiz gerekirse...”

Sesi titriyordu. Nasıl da gururluydu. Onu dinlerken köy enstitüsünü yeni bitirmiş, elinde kendi yaptığı tahta bavul, köye, ışık saçmaya gidecekmiş gibi hissetmişti. Köylüler öğrenmeye aç, dört gözle öğretmen

bekliyorlardı. Sevinçle karşılıyorlardı onu, evlerine konuk ediyor, ağzından çıkacak söze bakıyorlardı. Oysa bu köyde onu, ne karşılayan olmuştu ne de konuşan.

Kadınlar konuşacaklardı belki ama Türkçe bilmiyorlardı ki! Erkekler askerde öğrenmişlerdi Türkçeyi lakin onlar da kadın olduğu için konuşmadılar onunla.

Sigarasını bitirdikten sonra oturduğu yerden kalktı. “Gidip lojmana bakayım” dedi.

Okulun harabeden farksız bir lojmanı vardı. Pencerelerinde cam, odalarında kapı yoktu. Köylüler burayı ahır olarak kullanmışlardı. İçeri girdi, ortalığı kaplayan dışkı ve kesif hayvan kokusu midelerini ağzına getirdi. Hemen dışarı attı kendini.

Okul da lojmandan farksızdı aslında. Bir tek dersliği, küçücük bir de odası vardı. Herhalde öğretmen içindi bu oda. Ders aralarında dinlensin diye. Sıraların üstü toz toprak içindeydi. Camların üzerinde biriken kir, dışarıyı görmeyi engelliyordu.

Bahçede bir tuvalet vardı, öğrenciler için. Tuvaletin hemen yanında da bir baraka... Barakaya baktı. Üst üste atılmış alet edevat duruyordu burada. Karıştırdı. Uzunca bir hortum, birkaç çalı süpürgesi, bir çift uzun lastik çizme, hani çöpçülerin giydiğinden. Bir de çapa, kazma, kürek gibi iş aletleri...

Dersleri bunlarla mı anlatacaktı? Ne harita, ne küre, ne de kaynak kitap... Tebeşir bile yoktu. Ne yapacaktı bunlarla?

“Gerekirse yoktan var edeceğiz.”

Bu sözlerin niçin sarf edildiğini şimdi daha iyi anlıyordu. “Okul dediğimiz yer dört duvar, ne kapısı var doğru düzgün ne de penceresi. Ne çatısı var ne de defteri kitabı” diyemedikleri için, işin kolayına kaçmış, tecrübesiz öğretmenleri ajite ederek, köylere göndermişlerdi.

Unuttukları mesele, geçmişin köy enstitülerinde, öğretmen okullarında, köy şartlarına hazırlanarak eğitilmiş öğretmenler olmadıklarıydı. Üstelik çoğu bırakın yaşamayı, köy bile görmemişti.

İçlerinde mecbur olanlar, şartlar ne olursa olsun katlanacak, imkânsızlıklar içinde çalışacaktı. Mecbur olmayanlarsa dönüş yolunu tutmuştu çoktan.

İşte şimdi, lojmanın eğri büğrü etrafına bakarken, o da kaçmayı düşünüyordu. Bahçeye gelişigüzel atılmış bir sıraya oturdu. Bir sigara daha yaktı. Saate baktı, ilçeye giden tek minibüs birazdan kalkacaktı. Sigarayı yere fırlattı sonra. Ambara koştu. Bavulları alıp minibüse bindi. Minibüs taşlı yolda sarsıla sarsıla ilerlerken, kaçmakla doğru yapıp yapmadığını düşünüyordu.

Yarım saat sonra ilçenin terminalindeydi. İstanbul’a gidecek otobüse bir bilet aldı. Kalkış saatine çok vardı daha. Bir yer bulup oturmalı, karnını doyurmalıydı önce. Bavulları otobüs firmasının emanetine bırakıp çarşıya yöneldi. Eylül ayının başlarıydı ama

ağustos sıcaklığı hüküm sürüyordu hâlâ. Henüz sabah olmasına rağmen ortalık kavruluyordu sıcaktan.

Çarşı uzunca bir sokaktı. Sağlı sollu derme çatma dükkânlar sıralanmıştı. Kimi dükkân sahipleri kapılarının önlerini süpürüyordu. İçlerinden biri yol kenarında yaktığı ateşte biber közlüyordu. Üçü beşi, yere yadıkları gazetenin etrafına çömelmiş, közlenen biberleri soyuyorlardı. Birazdan o biberleri yufka ekmeğine dürüp, çayla kahvaltı yapacaklardı.

Dükkânlardan birinin önüne genişçe bir leğen konulmuştu. İçinde lastik ayakkabılar vardı boy boy. Kapiya asılmış basmadan kadın elbiselerine kaydı gözleri. Renk renk, güllü dallıydılar. Sokağın tüm kirini tozunu emdiklerinden, renkleri solmuştu biraz.

Gençten biri kapiya attığı tabureye oturmuş, sabahın bu saatine yakışmayan bir uzun hava tutturmuştu. Nesrin önünden geçerken sustu. Arkasından baktı bir müddet. Sonra içeriye seslendi.

“Ali Ağa, bu çocukları ne diye yolluyorlar buraya? Kendine faydası var mı ki bunun? Üflesen yere yığılacak.”

Ali Ağa kapıdan başını uzattı.

“Ne diyorsun yine allahsız?” dedi.

“Şu gideni diyorum.”

“Ee! Ne olmuş gidene?”

“Bunları da hoca diye yolluyorlar ya diyorum.”

“Hangi köydeymiş bu?”

“Ne bileyim Ali Ağa? Yeni gelenler çok.”

Nesrin oturacak bir yer bakınıyordu. Bir pastane mesela, lokanta, hiç yoktan bir çay ocağı. Sokağın sol kısmını boydan boya geçmiş, bir yer bulamamıştı. Yolun karşısına geçti. Geldiği yolu bu taraftan geri dönecek, şansını bir kez de burada deneyecekti.

Bir berber dükkânını geçti. İçerisi boştu. Kır saçlı, siyah bıyıklı bir adam elindeki havluyla, içeri dolmuş karasinekleri kovmaya çalışıyordu. Havluyu savurdukça sinekler havalanıyor, sonra hiçbir şey olmamış gibi tekrar yerlerine konuyorlardı. Adam iyice sövdü sineklere.

Nesrin ne dediğini anlamadı fakat sesinin şiddetinden hoş şeyler söylemediğini çıkardı.

Berberden birkaç dükkân ilerde diğerlerinden daha büyük bir dükkân vardı. Önünde plastik leğenler, hortumlar, su bidonları yığılıydı. Hepsinin üzerinde bir parmak toz... Çaktırmadan içeriye göz attı. İçerisi tam bir çift çarşısı... Bu karmaşada istenen şeyi nasıl bulup veriyorlardı ki müşteriye?

Son dükkânsa bir fırın... “Burada kesin yiyecek bir şeyler vardır” deyip daldı içeri. Küçük bir çocuk yerleri süpürüyordu. Nesrin’i görünce doğruldu.

“Buyur abla” dedi.

“Ekmek ya da simit gibi bir şey var mı?” diye sordu Nesrin.

“Yok abla, fırını daha yakmadık.”

Şaşırmişti Nesrin. Bildiği fırıncılar geceden kalkar, hamur yoğurur, fırını yakar, dumanı üstünde, taptaze ekmekler yetiştirirlerdi sabaha. Oysa saat ona geliyordu. Fırını bile yakmamışlardı henüz.

“Sabahları kimse ekmek almıyor mu?”

“Yok abla, öyle değil, biz lahmacun, güveç falan işte, onlardan... Ekmek şu bakkalda var.”

Otobüsün kalkmasına tam sekiz saat vardı. Ne yiyecek bir şey bulabilmişti ne de oturacak bir yer. Akşama kadar sokakta dolaşamazdı. Urfa'ya gitmeliydi. Öğretmenevinde bekleyebilirdi. Bunu daha önce düşünememiş olmasına kızdı. Bavulları emanetten aldı.

Çığırktan “Urfa, Urfa, Urfa...” diye bağırıyordu aralıksız.

“Ne kadar var kalkmasına?”

“Kırk dakika.”

Bavulları yere bıraktı. Kapı önüne atılmış tabureye çöktü. Bir sigara yaktı. Döndüğünü görünce ne diyecekti babası kim bilir. Hayal kırıklığı yaşayacağı muhakkaktı. Tartışmaya başlayacaklardı.

“O koşullarda yaşamamı beklemiyordun değil mi?”

“Niye? Orada yaşayanlar insan değil mi?”

“Kalacak yer yoktu diyorum. Köyde kiralık ev mi var? Herkesin evi kendine. Dur bir tane daha yapayım, biri gelir de kiralar mı diyeceklerdi?”

“Bırak zevzekliği. Karşılaştığın her zorluktan kaçarsan... Ne diyeyim? Ne halin varsa gör!”

“Bir de çay olsaydı” demesine kalmadan, “Çay vereyim mi abla?” dedi güleç yüzlü bir oğlan. Tam zamanında getirmişti çayı. Bir yudum aldı. Yüzünü buruşturdu. “Yine kaçak çay...” dedi. Saate baktı. On dakika geçmişti daha. Çantasını karıştırdı. Otobüste okurum diye bir telaş bavuldan çıkarıp çantasına attığı kitabı çıkardı. Babası vermişti.

Çok okuyanlardandı babası. Öğretmen okulunda okumuş, köylerde öğretmenlik yapmıştı. Oradan oraya sürülmek canına tak edince de bırakmıştı. Senelelerdir aldığı, biriktirdiği ve hâlâ biriktirmeye devam ettiği bir hayli kitabı vardı. Koyacak yer sorun olduğu için annesiyle tartışıp dururlardı. Maaşını alır almaz, kitabevine gider, yeni çıkmış kitaplara bakar, ilgisini çeken alır. Ayrıca birkaç edebiyat dergisine de aboneydi. Günde iki gazete alır, akşam haberlerini de asla kaçırmazdı. Nesrin ne okuyacağına bir türlü karar veremediğinde babasına giderdi. Babasının ilk sorusu şu olurdu her zaman:

“Nasıl bir şey okumak istiyorsun?”

Aldığı cevaba göre kitaplıktan seçtiği kitapları masaya dizer ve tek tek anlatırdı. Tıpkı bir kütüphaneci gibi...

Önünde duran bavullara baktı. Biri babasının önerdiği kitaplarla doluydu. İşte şimdi elinde tuttuğu

kırmızı kapaklı kitap da bunlardan biriydi. Bir kitap-
çıda görse eline alır mıydı?

Samed Behrengi'nin Yaşam Masalı.

“Bizim Behrengi” diye geçirdi içinden.

Hani *Küçük Karabalık*'ın yazarı...

Onun hakkında kaleme alınmış bu kitaba baktı bir süre... Kırmızı zemin üzerine siyahla yazılmıştı adı. Kapağın ortasında basitçe çizilmiş bir portre duruyordu. Bıyıklı, kara yağız bir delikanlı... Samed Behrengi...

Arkasını çevirdi sonra kitabın. Yazarının fotoğrafına baktı bu kez. Profilden çekilmişti. Bıyıklı, gözlüklü, yaşlı bir adamdı. Azalan saçlarını geriye doğru taramıştı, alnı açtı. Bir elini yanağına dayamış düşünüyordu. Güzel bir fotoğraftı. Altında da kısacık bir tanıtım yazısı. Okumaya başlayacaktı ki “Selamünaleyküm hemşerim” dedi birisi.

Başını kaldırdı Nesrin.

Polis!

Geçen gün yatılı bölge okuluna gelen polisti bu. Öğretmenlerle tanışmış, içlerinde memleketlisi var mı diye tek tek nereli olduklarını sormuştu. Nesrin'in Malatyalı olduğunu öğrenince peşini bırakmamış epey bir konuşmuş, aklına gelen her şeyi sormuştu.

Nesrin orada hiç bulunmadığını söylediği halde, Malatya'nın havasını suyunu övmüş, onaylatmak ihtiyacıyla da “Değil mi hoca hanım?” demişti sık sık.

Nesrin'den olsa olsa birkaç yaş büyüktü. Konuşmalarını dinleyen birisi orta yaşını çoktan devirdiğini söylerdi. Buraya alışamadığı her halinden belliydi. Yalnızdı... Hem de çok.

Aksi halde konuşmak için insan arar mıydı kendine? O gün ısrarla evine davet etmişti Nesrin'i, eşini ve çocuğunu tanıtmak istemişti. Nesrin başka bir zaman deyip atlatmıştı adamı.

Yüzüne baktı polisin, belleğini zorladı. Ama adını çıkaramadı bir türlü. Selamını almakla yetindi.

Polis, bavulları işaret edip, "Başka bir yere mi verdiler yoksa?" dedi.

Ne cevap verecekti şimdi? "Başlamadan bıraktım" dese, bir kamyon laf dinleyeceği yorucu bir sohbeti başlatmış olacaktı...

"Yok öyle değil" dedi. "Yapacak işler var. Okul açılmadan halledip geleyim dedim."

"Akşam değil mi otobüs? Buyur bize gidelim. Ben göreve gideceğim ya, eşim evde."

"Yok yok, sağ olun. Şimdi Urfa'ya gideceğim. Öğretmenevinde beklerim."

Olurdu olmazdı derken, polisin ısrarına karşı duramadı bu kez. Polis bavulları alıp önden yürümeye başlayınca mecburen gitti o da arkasından. Çarşının arka sokağında bulunan, yan yana dizilmiş, bakımsız evlerden birine girdiler.

Polis cebinden çıkardığı anahtarla kapıyı açarken, Nesrin “Hani karısı evdeydi?” diye geçirdi aklından. Hayatında ikinci kez gördüğü bu adamın peşine düşüp niçin gelmişti buraya? Ya başına bir şey gelirse? Yarın gazetelerin üçüncü sayfasındaki haberi tahayyül etti aklında:

“Genç öğretmenin cesedi Fırat Nehri’nin kenarında bulundu.”

Sırtından soğuk terlerin aktığını hissetti.

Polis ayakkabısını çıkarıp içeri girdi. “Buyur hoca hanım.”

Nesrin endişeliydi. Kaçıp gitseydi ya şimdi! İçerden de çıt çıkmıyordu. Derken bir bebek ağlaması işitti. Polis gülümsedi. “Bizim oğlan uyandı herhalde...”

Ayakkabısını çıkarıp içeri girerken az evvel düşündüklerini hatırlayıp güldü kendine. Nasıl da bir cinayet senaryosu yazmıştı ama hemen. Yeteneğine hayran kaldı.

Nohut oda bakla sofa bir işte... Son derece mütevazı döşenmiş.

“Bahçede oturalım mı hoca hanım?”

Mutfak kapısı bahçeye açılıyordu. Bahçe çölde bir vaha gibiydi adeta. Evin toplam alanından daha büyüktü. Bir badem, bir ceviz, bir de elma ağacı vardı.

Elma ağacının altına masa atılmış. Bahçenin bir bölümü ekiliydi. Dikkatli bakınca yeni uç vermiş